

ARABULUCULUKTA TARAFLARIN ANLAŞMASINA RAĞMEN ANLAŞMA BELGESİ DÜZENLENMEMESİ^(*)

Dr. Öğr. Üyesi **Mesut KÖKSOY**^(**)

Öz

Arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi üzerine, arabulucu tarafından bir son tutanak düzenlenir. Arabuluculuk son tutanağı, anlaşma, anlaşamama veya arabuluculuk sürecinin hangi şekilde sona erdiğini gösteren ve arabulucu tarafından düzenlenmesi zorunlu olan bir belgedir. Bunun dışında, arabuluculuk süreci sonunda taraflar uyuşmazlık konusu üzerinde anlaşmışlarsa, bir arabuluculuk anlaşma belgesi düzenleyebilirler. Anlaşma belgesi düzenlenip düzenlenmeyeceğine taraflar serbestçe karar verir. Zira Kanun'da arabuluculuk anlaşma belgesinin düzenlenmesine ilişkin bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ancak arabuluculuk anlaşma belgesi düzenlenmemesinin bazı sakıncaları vardır. Örneğin, anlaşma belgesinin düzenlenmemesi hâlinde, tarafların anlaşmasının kapsamı ve içeriğinin açık ve kesin bir şekilde belirlenmesi mümkün olmadığı için edimler ifa edilirken problemler yaşanabilir. Ayrıca uyuşmazlığın tarafı, icra edilebilirlik şerhi olarak anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge olmasını sağlama ve buna dayanarak ilamlı icra takibi yapma imkânından mahrum kalır. Bununla birlikte, arabuluculuğa başvurunun amaçlarından biri, tarafların arabuluculuk süreci sonunda anlaşmalarını sağlayarak uyuşmazlıkları sona erdirmek ve mahkemenin iş yükünü azaltmaktır. Anlaşma sağlanmasına rağmen anlaşma belgesi düzenlenmemesi ise, tarafların anlaşmasının kapsamının belirlenmesi, bunun içeriğinin nasıl ispat edileceği, mahkemeye başvurulmasının mümkün olup olmadığı gibi bazı hususlar bakımından başka ihtilafların ortaya çıkmasına neden olabilecek niteliktedir. Bu bağlamda, arabuluculuk süreci sonunda anlaşma sağlanması hâlinde, anlaşma belgesinin düzenlenmesinin zorunlu kılınması, söz konusu ihtilafların önüne geçilmesini sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler

Arabuluculuk, Anlaşma, Arabuluculuk Anlaşma Belgesi, Dava Açma Yasağı, Hak Arama Özgürlüğü.

^(*) Makalenin Dergiye Geliş Tarihi: 15.03.2024 - Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 05.05.2024, DOI No: <https://doi.org/10.54704/akdhfd.1453309>.

^(**) Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı / Rize, Türkiye.

E-posta: mesutkoksoy@hotmail.com,

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-8929-6124>.

"This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)"

NOT REGULATE AN AGREEMENT DOCUMENT DESPITE THE AGREEMENT OF THE PARTIES IN MEDIATION

Abstract

After completion of the mediation process, a final proceedings is prepared by the mediator. The final mediation proceedings is a document that must be prepared by the mediator and shows how the mediation process ended, such as agreement, disagreement. Apart from this, if the parties have agreed on the dispute at the end of the mediation process, they can issue a mediation agreement document. The parties can freely decide whether to issue an agreement document. Because there is no obligation in the Law to prepare a mediation agreement document. However, not issuing a mediation agreement document has some disadvantage. For example, if the agreement document is not prepared, problems may occur while performing the acts since it is not possible to clearly and precisely determine the scope and content of the agreement. In addition, the party to the dispute is deprived of the opportunity to obtain an enforceability annotation and to ensure that the agreement document becomes a judgment document and to pursue enforcement proceedings based on this. On the other hand, one of the purposes of applying to mediation is to end disputes and reduce the workload of the court by ensuring that the parties reach an agreement at the end of the mediation process. Failure to issue an agreement document despite reaching an agreement may lead to further disputes regarding some issues such as determining the scope of the parties' agreement, how to prove its content, and whether it is possible to apply to the court. In this context, if an agreement is reached at the end of the mediation process, requiring the preparation of an agreement document may prevent such disputes.

Keywords

Mediation, Agreement, Mediation Agreement Document, Prohibition of Litigation, Right to Legal Remedies.

Extended Abstract

Mediation is one of the alternative dispute resolution methods in which disputes within the scope of private law are tried to be resolved by negotiation by the parties. The mediation process may end with agreement, disagreement or otherwise. After completion of the mediation process, a final proceedings is prepared by the mediator. The final mediation proceedings is a document that must be prepared by the mediator and shows how the mediation process ended, such as agreement, disagreement. Apart from this, if the parties have agreed on the dispute at the end of the mediation process, they can issue a mediation agreement document.

The mediation final proceedings and the mediation agreement document are different from each other. While the final mediation proceedings shows how the mediation process ended, the mediation agreement document shows how the parties agreed on which issues.

The parties can freely decide whether to issue an agreement document. Because there is no obligation in the Law to prepare a mediation agreement document. However, not issuing a mediation agreement document has some disadvantage. For example, if the agreement document is not prepared, problems may occur while performing the acts since it is not possible to clearly and precisely determine the scope and content of the agreement. In addition, the party to the dispute is deprived of the opportunity to obtain an enforceability annotation and to ensure that the agreement document becomes a judgment document and to pursue enforcement proceedings based on this.

On the other hand, one of the purposes of applying to mediation is to end disputes and reduce the workload of the court by ensuring that the parties reach an agreement at the end of the mediation process. Failure to issue an agreement document despite reaching an agreement may lead to further disputes regarding some issues such as determining the scope of the parties' agreement, how to prove its content, and whether it is possible to apply to the court. For this reason, in order to prevent other disputes from arising, it would be appropriate to amend the law and include a provision in the Law stating that if an agreement is reached at the end of the mediation process, it is mandatory to prepare an agreement document.

GİRİŞ

Arabuluculuk, sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını sağlayan, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan taraf-sız ve bağımsız bir veya birden fazla üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemidir (Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu m.2/1-b)¹. Arabuluculukta iradîlik ilkesi geçerlidir. Bu nedenle taraflar, arabuluculuğa başvurma, süreci devam ettirme, süreç sonunda anlaşma veya anlaşmama hususunda serbesttir (HUAK m.3/1). Ancak bazı uyuşmazlıklarda sadece arabuluculuğa başvuru bakımından, iradîlik ilkesine istisna getirilmiştir. Belirli uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulması zorunluluğu öngörülmüştür. Sadece başvuru yönünden zorunluluk öngörülen arabuluculuk ise, dava şartı arabuluculuk olarak nitelendirilir. Ancak dava şartı arabuluculukta dahi, süreci devam ettirme, uyuşmazlık konuları üzerinde anlaşma veya anlaşmama tarafların iradesine tâbidir.

Arabuluculuk sürecinin taraf kontrolünde olması sebebiyle taraflar, müzakereler sonunda anlaşmaya varmışlarsa, bu anlaşmanın içeriğini yazıya dökmeyebilirler. Diğer bir ifade ile, anlaşma ile amaç gerçekleşmiş olduğundan, taraflar anlaşma belgesi düzenlemek istemeyebilirler. Nitekim HUAK'ta, arabuluculuk süreci sonunda anlaşma hâlinde kural olarak bir anlaşma belgesi düzenlenmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, anlaşma belgesi düzenlenmemişse buna bağlı olarak bazı problemlerin ortaya çıkması muhtemeldir. Bu çalışmada, arabuluculuk süreci sonunda tarafların uyuşmazlık konuları üzerinde anlaşmaya varmalarına rağmen, anlaşma belgesi düzenlememeleri ihtimâlinde karşılaşılabileceği sorunlara işaret edilecektir. Ayrıca uyuşmazlık konularında anlaşma sağlanması üzerine anlaşma sağlanan hususlarda dava açılmayacağına ilişkin yasağın anlaşma belgesi düzenlenmemesi hâlinde uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin bazı değerlendirmeler yapılacaktır.

¹ Arabuluculuğun diğer tanımları için bkz. Nadja Alexander, "Mediation in Practise: Common Law and Civil Law Perspectives Compared", *International Trade and Business Law Annual Vol 6*, (2001): 1-18, 12; Henry Brown ve Arthur Marriot, *ADR Principles and Practice*, 2. Baskı (London: Sweet & Maxwell, 1999), 127; Süha Tanrıver, *Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk*, 2. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 43; Ömer Ekmekçi, Muhammet Özkes, Murat Atalı ve Vural Seven, *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk*, 2. Baskı (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), 17; Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medeni Usûl Hukuku*, 6. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), 779; Mustafa Çiçek, *İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk*, 2. Baskı (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 39; Cansu Korkmaz, "Davaların Yiğilmesinde Dava Şartı Arabuluculuk İncelemesi", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Y. 7, S. 2 (2022): 1365-1406, 1368.

I. ANLAŞMA BELGESİ

A. GENEL OLARAK

Arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi üzerine, arabulucu tarafından bir son tutanak düzenlenir. Arabuluculuk son tutanağı, arabuluculuk sürecinin hangi şekilde sona erdiğini gösteren ve arabulucu tarafından düzenlenmesi zorunlu olan bir belgedir². Nitekim HUAK, m.17/2’de yer alan, “Arabuluculuk faaliyeti sonunda tarafların anlaşmışları, anlaşmadıkları veya arabuluculuk faaliyetinin nasıl sonuçlandığı bir tutanak ile belgelendirilir” şeklindeki hüküm ile arabuluculuk son tutanağının düzenlenmesinin zorunlu olduğuna işaret edilmiştir. Anlaşma belgesi ise, arabuluculuk son tutanağından farklıdır. Arabuluculuk son tutanağı, anlaşma, anlaşamama veya diğer şekilde arabuluculuk sürecinin sona ermesi hâlinde düzenlenirken anlaşma belgesi sadece tarafların uyuşmazlık konuları üzerinde kısmen veya tamamen anlaşması üzerine düzenlenir. Son tutanağın temel işlevi, arabuluculuk sürecinin ne şekilde sona erdiğini belgelendirmesidir³. Anlaşma belgesi ise, tarafların hangi hususlar üzerinde ne şekilde anlaşmış olduklarını gösterir. Bu yönüyle anlaşma belgesi, arabuluculuk süreci sonucunda anlaşmaya varan tarafları bağlayıcı bir sözleşmedir⁴.

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nda ve Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliğinde anlaşma belgesine ilişkin düzenlemeler bulunmakla birlikte bu belgenin tanımına yer verilmemiştir. Bununla birlikte, anlaşma belgesinin, arabuluculuk faaliyeti sonucunda tarafların uyuşmazlık konularının tamamı veya bir kısmı üzerinde anlaşmaları hâlinde düzenlenen, taraflar ve arabulucu tarafından imzalanan bir sözleşme olarak tanımlanması mümkündür⁵.

B. ANLAŞMA BELGESİNİN DÜZENLENMESİ

Arabuluculuk sürecine başvurmakla esasen ulaşılmak istenen amaç, anlaşma sağlanmasıdır⁶. Arabuluculuk süreci sonunda uyuşmazlık konuları üzerinde

² Emel Badur, “Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Borçlar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Y. 9, S. 18, Aralık (2021): 49-87, 55.

³ Muhammet Özkes, *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, 15. Baskı (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017), 2842; Ekmekçi, Özkes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 105; Elif Kısmet Kekeç, *Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*, 2. Baskı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 196.

⁴ Badur, “Anlaşma Belgesi”, 66; Cengiz Topel Çelikoğlu, “6325 Sayılı HUAK’a Göre Arabuluculuk Yoluna Başvurulması ve Çözüm Anlaşmasının Mahkeme ve İcra Usulleri ile İlişkisi”, *Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan*, Cilt 1, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2014): 669-723, 706; Kekeç, *Temel Aşamalar ve Taktikler*, 202; İsmail Aydın, *Ticari Davalarda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), 275.

⁵ Anlaşma belgesinin diğer tanımları için bkz. Badur, “Anlaşma Belgesi”, 52; Çiğdem Yazıcı Tıktık, *Arabuluculukta Gizliliğin Korunması* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013), 60; Nesibe Kurt Konca ve Emel Badur, “Taşınmazın Aynına İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y. 14, S. 56, Ekim (2023): 539-568, 542.

⁶ Paul Oberhammer, Tanja Domej ve Ulrich Haas, *ZPO Schweizerische Zivilprozessordnung* (Zürich: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013), Art.217, N. 1; Mustafa Göksu, *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Tahkim*, 5. Baskı (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 68.

kısmen veya tamamen anlaşmaya varılması hâlinde bir anlaşma belgesi düzenlenebilir. Kısmî anlaşma yapılmışsa, tarafların hangi uyuşmazlık konularında anlaşmaya vardıkları, hangileri üzerinde ise anlaşamadıklarının belirtilmesi gerekir.

Anlaşma belgesinin tarafları, arabuluculuk sürecine katılarak uyuşmazlık konusu üzerinde anlaşmaya varan taraflardır⁷. Uyuşmazlığın ikiden fazla tarafının olması mümkündür. Bununla birlikte kural olarak tüm tarafların anlaşmış olması şart değildir. Sadece iki taraf dahi anlaşmış olsa anlaşma belgesi düzenlenebilir⁸. Ancak taşınmazın aynına ilişkin bazı uyuşmazlıklarda anlaşma belgesinin düzenlenmesi için tüm tarafların anlaşmaya varmaları gerekir. Örneğin elbirliği mülkiyeti ile sahip olunan taşınmaz üzerindeki ortaklığın giderilmesi talebiyle arabuluculuğa başvurulması hâlinde, tüm tarafların toplantıya katılarak aynı şekilde anlaşmaları üzerine anlaşma belgesi düzenlenir.

Taraflar, anlaşmanın kapsamını ve şeklini serbestçe belirleyebilirler (HUKAK m.18/1)⁹. Dolayısıyla arabuluculuk süreci sonucunda varılan anlaşma kural olarak şekle tâbi değildir¹⁰. Anlaşmanın yazılı olarak yapılması zorunlu değildir. Bu nedenle, anlaşmanın sözlü olarak yapılmasına bir engel yoktur¹¹. Bununla birlikte, taraflar arasında yapılan anlaşmanın, daha sonra bir ispat sorunuyla karşılaşmamak ve icrasına ilişkin tereddütleri ortadan kaldırmak için yazılı yapılmasında

⁷ Badur, "Anlaşma Belgesi", 55; Kurt Konca ve Badur, "İcra Edilebilirlik Şerhi", 543.

⁸ Kurt Konca ve Badur, "İcra Edilebilirlik Şerhi", 543; Badur, "Anlaşma Belgesi", 59.

⁹ İlker Koçyiğit ve Alper Bulur, *Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk* (Ankara: Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayını, 2019), 41; Muhammet Özkes ve Murat Atalı, "7036 Sayılı Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine Eleştiri, Değerlendirme ve Öneriler", *Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine Toplantısı* (23 Aralık 2017), (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018), 105; Murat Atalı, "Zorunlu Arabuluculuğun Yargılama Hukuku Bakımından Ortaya Çıkardığı Sorunlar", *Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu* (Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2018), 144; Kekeç, *Temel Aşamalar ve Taktikler*, 197; Aydın, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 257.

¹⁰ Ekmekçi, Özkes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 181; Badur, "Anlaşma Belgesi", 53; Ayşe Karaca Öz, "Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Aşırı Yararlanma Sebebiyle İptali", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, S. 2, Aralık (2023): 1406-1428, 1412. Anlaşmanın mutlaka yazılı olması gerektiğine ilişkin bkz. Cafer Eminoglu ve Ersin Erdoğan, *Ticari Uyuşmazlıklarda İhtiyari ve Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 66. Anlaşmanın yazılı şekilde yapılmasının geçerlilik şartı olduğuna ilişkin ayrıca bkz. Melis Taşpolat Tuğsavul, *Türk Hukukunda Arabuluculuk* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2012), 191. Taşınmazın aynına ilişkin uyuşmazlıklarda anlaşmanın yazılı şekilde yapılması geçerlilik şartıdır (Kurt Konca ve Badur, "İcra Edilebilirlik Şerhi", 546).

¹¹ Badur, "Anlaşma Belgesi", 53; Ekmekçi, Özkes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 108; Seda Baş, "6325 Sayılı Kanun ile Öngörülen Dava Açma Yasağının Bir İstisnası Olarak Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin İptali", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13, S. 1 (2022): 176-189, 178; Melis Taşpolat Tuğsavul, "Arabuluculuk Faaliyeti Sonunda Varılan Anlaşmanın Hukuki Niteliği", *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1 (2019): 333-379, 344; Karaca Öz, "Anlaşma Belgesinin İptali", 1409; Onur İlhan, *Arabuluculuk Sözleşmesi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 254; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, 11. Bası (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023), 649; Özkes, *Pekcanitez Usûl*, 2844; İbrahim Ermenek, *Arabuluculuk Sürecinde Zayıf Tarafın Korunması* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 219; Kekeç, *Temel Aşamalar ve Taktikler*, 197; Aydın, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 256.

fayda vardır¹². Ayrıca tarafların yapmış oldukları anlaşmanın içeriğini ve kapsamını anlaşma belgesi hâline getirmeleri, edimlerin ifasını kolaylaştırır¹³. Anlaşma metni adı yazılı şekilde, noterde onaylama veya düzenleme şeklinde yapılabilir¹⁴.

Anlaşma belgesinin kim tarafından düzenleneceğine de değinilmelidir. Doktrinde anlaşma belgesinin düzenlenmesinin arabulucunun görevi kapsamında olduğu ifade edilmektedir¹⁵. Anlaşma belgesinin arabulucu tarafından hazırlanmasının, belgenin açık ve net bir şekilde düzenlenmesi ve ilerde bir uyuşmazlığın ortaya çıkmasına engel olmak açısından önemli olduğu belirtilmektedir¹⁶. Kanaatimizce de özellikle avukat ile temsil edilmeyen taraf bakımından iradenin anlaşma belgesine tam olarak yansıtılmasını sağlamak ve anlaşma belgesinin iptal edilmesine sebep olabilecek olası sorunları engellemek amacıyla, anlaşma belgesinin arabulucu tarafından düzenlenmesinde fayda vardır. Ancak belirtmek gerekir ki, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nda ve Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliğinde, arabulucunun anlaşma belgesini düzenlemekle yükümlü olduğuna ilişkin açık hüküm bulunmamaktadır. HUAK m.18/1'de arabuluculuk faaliyeti sonunda varılan anlaşmanın kapsamının taraflarca belirleneceğine işaret edilmiş ancak bu belgenin kim tarafından düzenleneceği açıkça belirtilmemiştir. O hâlde, Kanun'da bir sınırlama olmadığına göre, anlaşma belgesini taraflar, yasal veya iradî temsilciler yahut tarafların iradesi doğrultusunda arabulucu düzenleyebilir¹⁷. Bununla birlikte uygulamada genellikle anlaşma belgeleri düzenlenmesi arabulucu tarafından gerçekleştirilmektedir.

C. ANLAŞMA BELGESİNİN UNSURLARI VE GEÇERLİLİĞİ

Taraflar arasında düzenlenen anlaşma belgesinin geçerli olması, herhangi bir makam veya merciin onayına bağlı değildir¹⁸. Ancak belgenin arabuluculuk anlaşma belgesi olarak nitelendirilebilmesi, bazı unsurları ihtiva etmesine bağlıdır. Arabuluculuk anlaşma belgesinden bahsedilebilmesi için anlaşma belgesinin arabuluculuk faaliyeti sonucunda düzenlenmiş olması gerekir¹⁹. Arabuluculuk fa-

¹² Ekmekçi, Özekes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 108; Taşpolat Tuğsavul, "Anlaşmanın Hukuki Niteliği", 344; Baş, "Anlaşma Belgesinin İptali", 178; İlhan, *Arabuluculuk Sözleşmesi*, 254; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Medenî Usûl Hukuku*, 649; Koçyiğit ve Bulur, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 43; Özekes, *Pekcanitez Usûl*, 2844; Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 219; Kekeç, *Temel Aşamalar ve Taktikler*, 197; Aydın, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 256.

¹³ Kurt Konca ve Badur, "İcra Edilebilirlik Şerhi", 543; Pınar Akan, *Arabuluculuk ve Deniz Hukuku'na İlişkin İhtilaflarda Uygulanması* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2013), 129.

¹⁴ Ekmekçi, Özekes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 109; Kekeç, *Temel Aşamalar ve Taktikler*, 205.

¹⁵ Betül Azaklı Arslan, *Medenî Usul Hukuku Açısından Zorunlu Arabuluculuk* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2018), 234; Taşpolat Tuğsavul, *Arabuluculuk*, 183.

¹⁶ Ferhat Büyüyükay, *Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 101.

¹⁷ Badur, "Anlaşma Belgesi", 63; Kurt Konca ve Badur, "İcra Edilebilirlik Şerhi", 548.

¹⁸ Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 219.

¹⁹ Badur, "Anlaşma Belgesi", 59; Büşra Kazmaz Tepe, "Arabuluculuk Anlaşma Belgesine İlişkin İcra Edilebilirlik Şerhi Taleplerinde Yargılama Usûlü", *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, Y. 5, S. 1

aliyeti yürütülmeksizin tarafların aralarında yapmış olduğu sözleşmeyi arabulucuya imzalatmış olmaları, bu sözleşmeyi anlaşma belgesi hâline getirmez²⁰. Zira Kanun'da anlaşma belgesinin arabuluculuk faaliyeti sonunda düzenleneceğine açıkça işaret edilmektedir (HUAK m.18/1). Bununla birlikte, bir arabuluculuk faaliyeti için görevlendirilmemiş olan arabulucunun, tamamen tarafların aralarında yapmış oldukları sözleşmeyi imzalamasının makûl bir izahı da yoktur.

Anlaşma belgesinin arabulucu tarafından da imzalanması gerekir. Arabulucu uyuşmazlığın ve dolayısıyla anlaşma belgesinin tarafı değildir. Ancak, arabulucunun anlaşma belgesini imzalaması, tarafların arabuluculuk süreci sonucunda anlaşmaya vardıklarını göstermesi açısından zorunludur. Ayrıca anlaşma belgesinin varlığından bahsedilebilmesi için bu belgenin arabulucu tarafından imzalanması gerekir²¹. Nitekim HUAK m.18/1'de anlaşma belgesinin arabulucu tarafından imzalanacağı açıkça belirtilmiştir. O hâlde, arabulucunun imzasını taşımayan bir belge arabuluculuk anlaşma belgesi olarak nitelendirilemez. Buna karşın, imzasının bulunması, taraflar arasındaki anlaşmanın geçerlilik şartı değildir. Diğer bir ifade ile, arabulucunun imzasını taşımayan belge anlaşma belgesi olarak nitelendirilemese dahi, taraflar arasında yapılan anlaşma, borçlar hukukuna tâbi bir sözleşme olarak geçerlidir²².

Anlaşma belgesinin konusu olan uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olması gerekir. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıkları arabuluculuğa elverişlidir (HUAK m.1/2). Arabuluculuğa elverişli olmayan bir hususta anlaşma sağlanması üzerine hazırlanan belge, arabuluculuk anlaşma belgesi olarak nitelendirilemez²³.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin içeriği sözleşme serbestisi sınırları içerisinde belirlenebilir²⁴. Bu bağlamda, anlaşma belgesi düzenlenirken TBK'nın 27/1 maddesi uyarınca, emredici hükümlere, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olan ve konusu imkânsız olan sözleşmelerin kesin hükümsüz olacağına

(2018): 125-150, 140; Ersin Erdoğan ve Büşra Cömert, "Arabuluculuk Sonunda Hazırlanan Anlaşma Belgesinin Hukuki Niteliği ve Anlaşma Belgesine Karşı Başvurulabilecek Hukuki Çareler", *Terazi Hukuk Dergisi* 13, S. 138 (2018): 27-47, 42; Süleyman Burak Gündoğdu, "Kira Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Arabuluculuk Uygulaması Üzerine Bazı Düşünceler", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, S. 2 (2023): 851-880, 868.

²⁰ Aynı yönde bkz. Badur, "Anlaşma Belgesi", 59; Karaca Öz, "Anlaşma Belgesinin İptali", 1410. Aksi yönde bkz. Büyükkay, *Anlaşma Belgesi*, 104.

²¹ Erdoğan ve Cömert, "Hukuki Çareler", 34; Emiñoğlu ve Erdoğan, *İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk*, 83; Çelikoğlu, "Arabuluculuk Yoluna Başvurulması", 706; Karaca Öz, "Anlaşma Belgesinin İptali", 1412; Büyükkay, *Anlaşma Belgesi*, 123.

²² Badur, "Anlaşma Belgesi", 64; Büyükkay, *Anlaşma Belgesi*, 104.

²³ Badur, "Anlaşma Belgesi", 72; Karaca Öz, "Anlaşma Belgesinin İptali", 1410; Korkmaz, "Arabuluculuk İncelemesi", 1370.

²⁴ Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 90; Badur, "Anlaşma Belgesi", 71; Kurt Konca ve Badur, "İcra Edilebilirlik Şerhi", 546; Karaca Öz, "Anlaşma Belgesinin İptali", 1410; Gündoğdu, "Bazı Düşünceler", 868.

dikkat edilmelidir. Arabulucunun sözleşme serbestisi sınırlarına uyulup uyulmadığını denetlemesi ve uyulmaması hâlinde tarafları uyarması ve belgeyi imzalamaktan imtina etmesi gerekir²⁵. Söz konusu uyuşmazlıklarda arabuluculuk süreci yürütülmemelidir²⁶. Taraflar kesin hükümsüzlük yaptırımına tâbi sözleşmeye ilişkin olarak anlaşmaya varsalar dahi, mahkemece anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilmemelidir²⁷.

Yukarıda da belirtildiği üzere tarafların arabuluculuk müzakereleri sonucunda yapmış oldukları anlaşma için şekil şartı öngörülmemiştir. Ancak anlaşma belgesi düzenlenirken Kanun'da öngörülen kurallara uyulmalıdır. Örneğin, işe iade talebine ilişkin olarak yürütülen arabuluculuk faaliyeti sonucunda düzenlenen anlaşma belgesinin geçerli olması için İş Kanunu m.21/7'de belirtilen hususları²⁸ içermesi gerekir.

Anlaşma belgesini imzalayacak taraflar tam ehliyetli olmalıdır. Aksi durumda, tam ehliyetli olmayan tarafların, kanuni temsilcileri, arabuluculuk sürecine katılarak anlaşma belgesini imzalayabilir²⁹. Tarafların ve vekillerinin anlaşma belgesinin düzenlenmesine yönelik ehliyetli olması, anlaşma belgesinin geçerli olabilmesi bakımından önem taşır³⁰. Bu nedenle, anlaşma belgesine imza atacak olan vekilin vekâletnamesinin süreli olup olmadığı, kendisine arabuluculuğa başvurma ve anlaşmaya ilişkin yetkinin verilişinin kontrol edilmesi gerekir. Anlaşmanın geçerliliği bakımından temsilcilerin yetki sınırlarının denetlenmesi arabulucunun sorumluluğundadır³¹.

D. ANLAŞMA BELGESİNİN DÜZENLENMESİNİN ZORUNLU OLMADIĞI MESELESİ

Arabuluculuk sürecinde iradilik ilkesi geçerlidir. Bu nedenle taraflar, anlaşma, anlaşmama veya kısmen anlaşma şeklinde süreci sonlandırabilirler. HUAK m.18/1 uyarınca, "Arabuluculuk faaliyeti sonunda varılan anlaşmanın kapsamı taraflarca belirlenir; anlaşma belgesi düzenlenmesi hâlinde bu belge taraflar ve arabulucu tarafından imzalanır". Söz konusu düzenlemeye göre, tarafların anlaşması hâlinde bir anlaşma belgesi düzenleme zorunluluğu bulunmamaktadır³².

²⁵ Badur, "Anlaşma Belgesi", 71; Kurt Konca ve Badur, "İcra Edilebilirlik Şerhi", 548.

²⁶ Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 91.

²⁷ Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 92.

²⁸ "Arabuluculuk faaliyeti sonunda tarafların, işçinin işe başlatılması konusunda anlaşmaları hâlinde; a) İşe başlatma tarihini, b) Üçüncü fıkrada düzenlenen ücret ve diğer hakların parasal miktarını, c) İşçinin işe başlatılmaması durumunda ikinci fıkrada düzenlenen tazminatın parasal miktarını belirlemeleri zorunludur. Aksi takdirde anlaşma sağlanamamış sayılır ve son tutanak buna göre düzenlenir". (İş Kanunu m.21/7).

²⁹ Badur, "Anlaşma Belgesi", 56.

³⁰ Kurt Konca ve Badur, "İcra Edilebilirlik Şerhi", 544.

³¹ Badur, "Anlaşma Belgesi", 56-57.

³² Büyükkay, *Anlaşma Belgesi*, 98.

Bununla birlikte Kanun'da, düzenlenen anlaşma belgesinin taraflar ve arabulucu tarafından imzalanacağı belirtilmiştir.

Anlaşma belgesinin düzenlenip düzenlenmeyeceği her zaman tarafların takdirinde değildir. HUAK m.17/B/3'te ve m.18/B/2'de arabuluculuk süreci sonunda tarafların anlaşması hâlinde anlaşma belgesi düzenleneceği belirtilmiştir³³. Hüküm emredici nitelikte olduğundan, bu hüküm kapsamında yürütülen arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşma sağlanmışsa, anlaşma belgesi düzenlenmesi zorunludur. O hâlde, taşınmazın devrine veya taşınmaz üzerinde sınırlı ayni hak kurulmasına ilişkin uyuşmazlıklarda, kiralanın taşınmazların 2004 sayılı Kanuna göre ilamsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin hükümler hariç olmak üzere, kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, taşınır ve taşınmazların paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin uyuşmazlıklarda, Kat Mülkiyeti Kanunu'ndan kaynaklanan uyuşmazlıklarda, komşu hakkından kaynaklanan uyuşmazlıklarda, tarafların anlaşması hâlinde anlaşma belgesinin düzenlenmesi zorunlu tutulmuş, bunun dışındaki uyuşmazlıklar üzerinde yapılan anlaşmalar bakımından ise anlaşma belgesi düzenlenmesi taraf iradesine bırakılmıştır.

Kanaatimizce Kanun'da her ne kadar taraf iradesine üstünlük tanınıyor olsa dahi, arabuluculuk süreci sonunda ifanın derhâl gerçekleştirilmediği durumlarda, tarafların anlaşma sağlanan hususlara ilişkin olarak anlaşma belgesi düzenlenmesinde fiilî bir zorunluluk bulunmaktadır. Zira anlaşma sağlanmasına rağmen anlaşma belgesinin düzenlenmemiş olması, uygulamada bazı problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilecek niteliktedir. Örneğin, edimlerin ifası sırasında veya ifa edilmemesi hâlinde anlaşmanın kapsamı ve içeriğinin açık ve kesin bir şekilde belirlenmesi mümkün olmaz. Anlaşma belgesinin düzenlenmemesi hâlinde, uyuşmazlığın tarafı, icra edilebilirlik şerhi alarak anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge olmasını sağlama ve buna dayanarak ilamlı icra takibi yapma imkânından mahrum kalır. Bununla birlikte, arabuluculuğa başvurunun amaçlarından biri de, tarafların arabuluculuk süreci sonunda anlaşmalarını sağlayarak uyuşmazlıkları sona erdirmek ve mahkemenin iş yükünü azaltmaktır. Anlaşma sağlanmasına rağmen anlaşma belgesi düzenlenmemesi ise, tarafların anlaşmasının kapsamının belirlenmesi, bunun içeriğinin nasıl ispat edileceği, mahkemeye başvurulmasının mümkün olup olmadığı gibi bazı hususlar bakımından başka ihtilafların çıkmasına neden olabilecek niteliktedir. Bu nedenle, başka ihtilaf konularının ortaya çıkmasına engel olmak amacıyla, Kanun'da anlaşma belgesinin ihtiyarî olarak düzenlenebileceğine ilişkin hükmün değiştirilerek, taşınmazın devrine veya taşınmaz üzerinde sınırlı ayni hak kurulmasına ilişkin uyuşmazlıklarda olduğu gibi anlaşma belgesinin düzenlenmesinin zorunlu olduğuna ilişkin bir hüküm konulması kanaatimizce yerinde olur.

³³ Anlaşma belgesi düzenlenmesiyle, taşınmaz hukukuna ilişkin hukukî rejimin korunması ve olası hak kayıplarının önlenmesi amaçlanmaktadır (7445 sayılı Kanun madde gerekçesi). Gerekçe için bkz. <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y6/T2/WebOnergeMetni/b7ba55be-5858-4208-904c-731a3b425ac6.pdf>.

E. ANLAŞMA BELGESİ DÜZENLENMEMESİNİN SAKINICALARI

1. Anlaşma İçeriğinin Tespit Edilememesi

Arabuluculuk süreci sonunda taraflar aralarındaki uyuşmazlıklarının tamamı veya bir kısmı üzerinde anlaşmaya varmış olabilir. Anlaşma sağlanmışsa, anlaşmanın kapsamı ve içeriğine ilişkin bir anlaşma belgesi düzenlenebilir. Tarafların anlaşması hâlinde düzenlenen anlaşma belgesi basit ve kolayca anlaşılabilir olmalıdır³⁴. Anlaşma belgesinde tarafların hakları ve yükümlülükleri, herhangi bir çelişkiye yer vermeyecek netlikte belirtilmelidir³⁵. Örneğin, hangi tarafın, ne zaman, ne şekilde ifade bulunacağı gibi hususların açık bir şekilde anlaşma belgesinde yer alması gerekir. İfanın birden fazla şekilde gerçekleştirilmesi mümkünse, bu husus da açıkça yazılmalıdır³⁶. Anlaşma belgesi, taraflarca varılan anlaşmanın kapsamını ve içeriğini belirleme ve ileride uyuşmazlık çıkmasına engel olma işlevi görür³⁷. Bu nedenle, anlaşma belgesi taraflar bakımından bir güvence teşkil eder. Ayrıca anlaşma belgesinin açık bir şekilde düzenlenmesi, başvuru hâlinde mahkemenin icra edilebilirlik şerhi verilmesine ilişkin yargılamada, anlaşma belgesinin içeriğinin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığını değerlendirebilmesi bakımından da önemlidir.

Yukarıda belirtildiği üzere³⁸ tarafların kural olarak, anlaşma belgesi düzenleme zorunluluğu yoktur. Taraflar birbirine güvendikleri ve anlaşmanın gereklerinin süresi içinde yerine getirileceğine inandıkları için böyle bir belge düzenlemek istemeyebilirler. Ancak anlaşma belgesinin bulunmaması, olumsuz sonuçlara neden olabilir. Örneğin, taraflar arasında bir uyuşmazlık ortaya çıktığında, anlaşma belgesi mevcut olmadığı için, arabuluculuk sürecinde hangi hususlarda ne şekilde anlaşmaya varıldığını belirlemek mümkün değildir. Arabuluculuk sürecinde gizlilik ilkesi geçerli olduğundan, arabulucunun veya sürece katılan diğer kişilerin tanıklığına da başvurulamaz. Anlaşma belgesinin düzenlenmemesi hâlinde, aslında anlaşmayla sonuçlanan bir arabuluculuk sürecinde tarafların anlaşmasının içeriğinin belirlenmemesi sorunuyla karşılaşılabilir. Bu durum, taraflar arasında sona eren uyuşmazlığın Kanun nazarında devam etmesine yahut yeniden mahkeme önüne getirilebilmesine sebebiyet verebilecek niteliktedir. Diğer bir ifade ile, uyuşmazlık fiilen sona ermesine rağmen hukuken devam ediyor gibi değerlendirilebilir.

³⁴ Kekeç, *Temel Aşamalar ve Taktikler*, 199.

³⁵ Özkes, *Pekcanitez Usûl*, 2844; Ekmekçi, Özkes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 109; Kekeç, *Temel Aşamalar ve Taktikler*, 199; Taşpolat Tuğsavul, *Arabuluculuk*, 192; Azaklı Arslan, *Zorunlu Arabuluculuk*, 235; İlhan, *Arabuluculuk Sözleşmesi*, 254; Akan, *Arabuluculuk*, 130; Büyükay, *Anlaşma Belgesi*, 102; Koçyiğit ve Bulur, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 43; Gündoğdu, "Bazı Düşünceler", 875; Yazıcı Tıktık, *Arabuluculukta Gizliliğin Korunması*, 60; Çelikoğlu, "Arabuluculuk Yoluna Başvurulması", 706; Aydın, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 257; Çiçek, *Zorunlu Arabuluculuk*, 135.

³⁶ Özkes, *Pekcanitez Usûl*, 2844; Kekeç, *Temel Aşamalar ve Taktikler*, 200; Taşpolat Tuğsavul, *Arabuluculuk*, 183.

³⁷ Özkes, *Pekcanitez Usûl*, 2844; Büyükay, *Anlaşma Belgesi*, 98.

³⁸ Bkz. § I. D.

2. İcra Edilebilirlik Şerhi Alınmaması

Taraflar arabuluculuk süreci sonunda bir anlaşmaya varırlarsa, bu anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini mahkemeden talep edebilirler. Dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmuşsa, anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi, arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden, davanın görülmesi sırasında ise davanın görüldüğü mahkemeden talep edilebilir³⁹. Bu şerhi içeren anlaşma, ilam niteliğinde belge sayılır (HUAK m.18/2).

Anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilmesi talep edildiğinde mahkeme, anlaşmanın içeriğinin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığını inceler⁴⁰. Ayrıca mahkeme, yapacağı incelemede, anlaşma içeriğinin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığını yanı sıra taşınmazın devri veya taşınmaz üzerinde sınırlı aynı hak kurulmasıyla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslara uyulup uyulmadığını da denetler (HUAK m.17/B/4).

Taşınmazın devrine veya taşınmaz üzerinde sınırlı aynı hak kurulmasına ilişkin uyuşmazlıklarda, kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, taşınır ve taşınmazların paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin uyuşmazlıklarda, Kat Mülkiyeti Kanunu'ndan kaynaklanan uyuşmazlıklarda, komşu hakkından kaynaklanan uyuşmazlıklarda, arabuluculuk faaliyeti sonucunda tarafların anlaşması hâlinde anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin alınması zorunludur (HUAK m.17/B/4; m.18/B/3). Bu uyuşmazlıklarda anlaşma belgesi düzenlenmesine dair zorunluluğun bir yansıması olarak şerh alınması da zorunlu kılınmıştır. Böylece, taşınmaza ilişkin kanunlarda öngörülen sınırlamalara, usul ve esaslara uyulup uyulmadığı da denetlenmektedir⁴¹.

³⁹ Taşınmazın devrine veya taşınmaz üzerinde sınırlı aynı hak kurulmasına ilişkin uyuşmazlıklarda arabuluculuk faaliyeti sonucunda tarafların anlaşması hâlinde anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh, taşınmazın bulunduğu yer sulh hukuk mahkemesinden alınır (HUAK m.17/B/4). Kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, taşınır ve taşınmazların paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin uyuşmazlıklarda, Kat Mülkiyeti Kanunu'ndan kaynaklanan uyuşmazlıklarda, komşu hakkından kaynaklanan uyuşmazlıklarda, düzenlenen anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh, taşınmazla ilgili anlaşma belgeleri bakımından taşınmazın bulunduğu yer, diğer anlaşma belgeleri bakımından ise arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden alınır (HUAK m.18/B/3).

⁴⁰ Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nda mahkemenin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişlilik noktasında inceleme yapacağı belirtilmişse de doktrinde bu hususa ilişkin farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre, mahkeme bu bağlamda anlaşma belgesinin içerik bakımından incelemesini yapamaz (Serkan Odaman, "Arabuluculuk Tutanağına İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesine İlişkin Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 19, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, Özel Sayı (2017): 1753-1766, 1759; Eminoğlu ve Erdoğan, *İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk*, 71; Ekmekçi, Özkes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 112). Benzer yönde başka görüşe göre, mahkemenin inceleme yaparken iptal edilebilirlik sebeplerini kendiliğinden dikkate alması mümkün değildir (Erdoğan ve Cömert, "Hukuki Çareler", 41). Başka bir görüşe göre ise, mahkeme anlaşma belgesinin içeriğinin emredici hükümlere ve kamu düzenine aykırı olup olmadığını inceleyebilir (Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 222). İsviçre hukuku doktrininde bir görüşe göre, mahkeme anlaşma belgesinin emredici hukuk kurallarına aykırı olup olmadığını inceleyebilir (Oberhammer, Domej ve Haas, *ZPO Schweizerische Zivilprozessordnung*, Art.217, N. 7).

⁴¹ Kurt Konca ve Badur, "İcra Edilebilirlik Şerhi", 554.

İcra edilebilirlik şerhi alınması her durumda zorunlu değildir⁴². Taraflar yükümlülüklerini yerine getirmişlerse icra edilebilirlik şerhine gerek kalmaz. Ayrıca mevzuatta icra edilebilirlik şerhi alınmasının zorunlu kılındığı haller hariç, taraflar ve avukatları ile arabulucunun, ticari uyumsuzluklar bakımından ise avukatlar ile arabulucunun birlikte imzaladıkları anlaşma belgesi, icra edilebilirlik şerhi aranmaksızın ilam niteliğinde belge sayılır (HUAK m.18/4). Bu hâllerde de icra edilebilirlik şerhi alınması gerekmez.

Taraflar yükümlülüklerini yerine getirmemiş ise icra edilebilirlik şerhinin alınması gerekir. Zira anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge sayılması için kural olarak icra edilebilirlik şerhi alınması şarttır. Taraflar arasında bir anlaşma sağlanması hâlinde bu anlaşmaya icra edilebilirlik şerhi alınabilmesi, her şeyden önce bir anlaşma belgesinin mevcut olmasını gerektirir⁴³. Arabuluculuk faaliyeti sonucunda taraflar arasında yapılan anlaşmaya icra edilebilirlik şerhi verilebilmesi için anlaşmanın yazılı olarak yapılması ve taraflar ile arabulucu tarafından imzalanması gerekir⁴⁴. Tarafların veya arabulucunun imzasının eksik olması hâlinde ortada şerh verilecek bir anlaşma belgesi mevcut olmadığından şerh verilmesi talebi reddedilmelidir⁴⁵. Ayrıca taraflar anlaşma belgesi düzenlememişlerse, anlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, bu anlaşmaya icra edilebilirlik şerhi alma imkânından yararlanamaz. O hâlde, anlaşma belgesinin düzenlenmemiş olması, arabuluculuğa başvurarak mahkemede yapılacak yargılamaya göre daha hızlı sonuç elde eden alacaklı taraf için dezavantaj oluşturmaktadır.

3. İlamlı İcra Takibi Yapılamaması

Arabuluculuk süreci sonunda tarafların anlaşmaya varmaları hâlinde, bir anlaşma belgesi düzenlenebilir. Mahkeme tarafından anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verildiğinde veya kanunda belirtilen istisnai durumlarda icra edilebilirlik şerhine gerek olmaksızın anlaşma belgesi ilam niteliğinde belge sayılır. Bunun üzerine alacaklı, bu belgeye dayanarak ilamlı icra takibi yapılabilir⁴⁶. Anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi alınabilmesi ve ilamlı takip yapılabilmesi için anlaşma belgesinin

⁴² Taşpolat Tuğsavul, "Anlaşmanın Hukuki Niteliği", 344; Koçyiğit ve Bulur, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 42; Büyükay, *Anlaşma Belgesi*, 129. İsviçre hukukunda taraflar arasındaki anlaşmanın mahkemenin onayı ile bağlayıcı olacağına ilişkin bkz. Karl Spühler, Luca Tenchio ve Dominik Infanger, *Basler Kommentar Schweizerische Zivilprozessordnung*, 3. Auflage (Zürich: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2017), Art.217, N. 3.

⁴³ Kazmaz Tepe, "Yargılama Usûlü", 139; Korkmaz, "Arabuluculuk İncelemesi", 1370; Aydın, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 256.

⁴⁴ Bu şekil şartının anlaşma için geçerlilik şartı olduğuna ilişkin bkz. Taşpolat Tuğsavul, "Anlaşmanın Hukuki Niteliği", 354; Kazmaz Tepe, "Yargılama Usûlü", 139.

⁴⁵ Erdoğan ve Cömert, "Hukuki Çareler", 42.

⁴⁶ İlâm niteliğinde belgeye dayanarak ilamlı icra takibi yapılması hakkında bkz. Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Meral Sungurtekin Özkan ve Muhammet Özkes, *İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı*, 9. Baskı, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), 307 vd; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *İcra ve İflâs Hukuku*, 8. Baskı, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 485 vd.

içeriğinin edimin ifasına ilişkin olması gerekir⁴⁷. Örneğin, para veya para dışındaki edimlerin ifasına yönelik olarak ilamlı icra takibi yapılabilir. Bununla birlikte, eda hükmü içermeyen, sadece tespit hükmü içeren anlaşma belgeleri için icra edilebilirlik şerhi alınmayacağı gibi ilamlı takip de yapılamaz⁴⁸.

Taraflar arasında anlaşmaya varılmasına rağmen anlaşma belgesi düzenlenmemiş olması ilamlı icra takibi bakımından da sorun teşkil eder. Anlaşma belgesi mevcut olmadığı için icra edilebilirlik şerhi alınarak anlaşmaya ilam niteliğinde belge vasfı kazandırılması ve buna dayanarak ilamlı icra takibi başlatılması mümkün değildir. Uyuşmazlığın tarafı, anlaşma belgesinin mevcut olmaması nedeniyle, dava açılmasına kıyasla daha kısa bir süre içerisinde ilam niteliğinde belge elde ederek ilamlı icra takibi yapabileme imkânından mahrum kalır. Bu durum ise, anlaşma sağlanması hâlinde anlaşma belgesinin düzenlenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

II. ANLAŞMA BELGESİ DÜZENLENMEMESİNİN DAVA AÇMA YASAĞI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. DAVA AÇMA YASAĞI

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu m.18/5 uyarınca, arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz⁴⁹. Tarafların anlaşma sağladıkları hususlara ilişkin olarak dava açamaması, “dava açma yasağı” olarak nitelendirilir⁵⁰. Kanun’da yer alan “dava açılmaz” ifadesi, kanun yapma tekniğine uygun değildir⁵¹. Bu ifadenin tam olarak nasıl anlaşılması gerektiği belirsizdir. Gerekli unsurları taşıyan bir dava dilekçesinin tevzi bürosunda reddedilmesi mümkün olmayıp dilekçenin işleme alınması gerekir⁵². Dava açma yasağı ile, tarafların üzerinde anlaştikları ve anlaşma belgesinde düzenledikleri hususların mahkemece yeniden esasa girilerek

⁴⁷ Taşpolat Tuğsavul, *Arabuluculuk*, 192; Kurt Konca ve Badur, “İcra Edilebilirlik Şerhi”, 552; Azaklı Arslan, *Zorunlu Arabuluculuk*, 235; Tanrıver, *Arabuluculuk*, 135; Eminoğlu ve Erdoğan, *İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk*, 71; Yazıcı Tıktık, *Arabuluculukta Gizliliğin Korunması*, 64; Erdoğan ve Cömert, “Hukuki Çareler”, 36.

⁴⁸ Eminoğlu ve Erdoğan, *İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk*, 71; Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 225; Taşpolat Tuğsavul, “Anlaşmanın Hukuki Niteliği”, 356; Kurt Konca ve Badur, “İcra Edilebilirlik Şerhi”, 552; Keleş, *Temel Aşamalar ve Taktikler*, 200.

⁴⁹ Düzenlemenin yerinde olmadığına ilişkin eleştiriler için bkz. Özkes ve Atalı, “Eleştiri, Değerlendirme ve Öneriler”, 105 vd; Atalı, “Sorunlar”, 144-146; Ekmekçi, Özkes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 113-115; Azaklı Arslan, *Zorunlu Arabuluculuk*, 244-245; Eminoğlu ve Erdoğan, *İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk*, 74. Düzenlemenin mahkemeye erişim hakkını ihlâl ettiğine ilişkin bkz. Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 228; Taşpolat Tuğsavul, “Anlaşmanın Hukuki Niteliği”, 363-364.

⁵⁰ 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu m.24 gerekçesi. Gerekçe için bkz. <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D26/Y2/T1/WebOnergeMetni/eaef5f699-d297-49cc-8405-64435805a0f3.pdf>, Erişim Tarihi: 13.02.2024.

⁵¹ Aydın, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 279.

⁵² Ekmekçi, Özkes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 114; Aydın, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 279.

incelenememesi amaçlanmaktadır⁵³. Bu bağlamda dava açma yasağının, hiç dava açılmaması şeklinde değil, mahkemenin anlaşma sağlanan hususlarda esasa yönelik inceleme yapamaması ve karar verememesi olarak anlaşılması gerekir⁵⁴.

Dava açma yasağının düzenlenmesinin sebebine HUAK'ta ve hüküm gerekçesinde yer verilmemiştir. Bununla birlikte, dava açma yasağının mahkemenin iş yükünü azaltma amacına hizmet ettiği ifade edilebilir⁵⁵. Yine tarafların icra edilebilirlik şerhi alması üzerine veya Kanun'da belirtilen bazı hallerde bu şerh alınmaksızın, düzenlenen anlaşma belgesi ilam niteliğinde belge sayıldığı ve ilamlı icra takibine konu edilebildiği için artık anlaşma sağlanan hususlarda dava açılmasında hukukî yarar bulunmadığı ileri sürülebilir⁵⁶. Dava açma yasağının düzenlenmesinin diğer bir sebebi, anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge sayılması hâlinde, doğrudan takibe konulması mümkünken, aynı konuda çelişkili kararlar verilmesine engel olunmak istenmesidir⁵⁷. Gerçekten de tarafların anlaşma sağladığı hususlarda dava açılması hâlinde, mahkemenin anlaşma hükmünden farklı karar vermesi ihtimâl dâhilindedir.

Dava açma yasağına rağmen dava açılması hâlinde mahkemenin ne şekilde karar vereceğine ilişkin Kanun'da ve madde gerekçesinde herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Bununla birlikte, yasağına rağmen dava açılması üzerine verilebilecek kararlara ilişkin olarak doktrinde farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre, böyle bir durumda davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığına ilişkin bir karar verilmesi gerekir⁵⁸. Diğer görüşe göre, dava açma yasağı, davacının, dava açmakta hukukî yararının bulunması biçiminde dava şartının özel görünümüdür. Bu nedenle, yasağına rağmen dava açılması hâlinde mahkeme esasa girmeksizin dava şartı eksikliğinden usulden ret kararı vermelidir⁵⁹. Başka bir görüşe göre, anlaşma belgesinin henüz ilam niteliğinde belge sayılmaması

⁵³ Mine Akkan, "Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20, S. 2 (2018): 1-31, 3; Eminoğlu ve Erdoğan, *İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk*, 73.

⁵⁴ Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 3, 9; Aydın, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 280.

⁵⁵ Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 5.

⁵⁶ Tanrıver, *Arabuluculuk*, 137; Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 6; Koçyigit ve Bulur, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 44; Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 226; Büyükkay, *Anlaşma Belgesi*, 118; Gündoğdu, "Bazı Düşünceler", 875; Aydın, *Dava Şartı Arabuluculuk*, 280.

⁵⁷ Eminoğlu ve Erdoğan, *İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk*, 73; Erdoğan ve Cömert, "Hukuki Çareler", 37. Dava açma yasağına ilişkin hükmün uygulanabilmesi bakımından anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilip verilmemesi önem taşımaz (Büyükkay, *Anlaşma Belgesi*, 119).

⁵⁸ Fahrettin Korkmaz ve Emre Kiyak, "7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunuyla 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununda Getirilen Değişikliklerin Değerlendirilmesi", *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 4, S. 1, Haziran (2018): 31-56, 47.

⁵⁹ Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 10; N. Tuğçe Bahadır, *Hak Arama Hürriyeti Perspektifinden Arabuluculuk* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 175. Anlaşma sağlanan hususlarda dava açılması hâlinde davanın hukukî yarar yokluğundan reddine ilişkin ayrıca bkz. Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku*, 797; Çiçek, *Zorunlu Arabuluculuk*, 135. Söz konusu hükmün hukukî yararın özel görünümü olarak değerlendirilemeyeceğine ilişkin bkz. Ekmekçi, Özkes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 114.

ve anlaşma sağlanan hususlara ilişkin dava açılması hâlinde mahkeme davanın konusuz kalması sebebiyle esas hakkında karar verilmesine yer olmadığı kararı vermelidir. İlâm niteliğinde belge sayılan anlaşma belgesine dayanılarak dava açılması hâlinde ise hukukî yarar yokluğundan davanın usûlden reddi gerekir⁶⁰.

Kanaatimizce sahtelik, aşırı yararlanma, irade fesatlığı gibi anlaşma belgesinin esasına etki ederek iptalini gerektiren durumlar söz konusu değilse, anlaşma sağlanan hususlara ilişkin dava açılması hâlinde hukukî yarar yokluğundan davanın usûlden reddine karar verilmesi gerekir. İlâm niteliğinde belgeler kesin hüküm teşkil etmez. Ancak bu belgeye dayanarak ilamlı icra takibi yapılabildiği için, anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge sayılması hâlinde dava açılmasında hukukî yarar yoktur. Aynı şekilde anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge sayılmaması hâlinde de istisnalar dışında dava açmakta hukuki yararın bulunmadığının kabullü gerekir.

B. DAVA AÇMA YASAĞININ İSTİSNALARI

Dava açma yasağı mutlak bir yasak değildir⁶¹. Diğer bir ifade ile, tarafların arabuluculuk sürecinde anlaşması ve anlaşma sağlanan hususları açık bir şekilde anlaşma belgesine yazması hâlinde dahi, dava açılmasını gerektiren durumlar ortaya çıkabilir. Söz konusu hâllerde, taraflar anlaşmaya varmış olmalarına rağmen dava açılması mümkündür. Dava açılmasının mümkün olduğu hâllerden biri anlaşma belgesine karşı irade fesadının ileri sürülmesidir. Tarafların anlaşmaya varılan hususlar bakımından irade fesadı hâllerine dayanması sebebiyle anlaşma belgesinin iptal edilmesi için dava açılması mümkündür⁶². Böyle bir durumda davanın konusu,

⁶⁰ Tanrıver, *Arabuluculuk*, 139.

⁶¹ Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 3; Baş, "Anlaşma Belgesinin İptali", 185; "Dava açma yasağının mutlak biçimde kabul edilmesi düşünülemez. Arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşmaya varılması durumunda anlaşma belgesi düzenlenmiş ve anlaşmaya varılan hususlar açık ve net bir şekilde ortaya konmuş olsa da, yine de çözümlenen uyuşmazlık hakkında dava açılmasının mümkün olduğu çeşitli ihtimaller bulunmaktadır. Bunlardan ilki anlaşma belgesine karşı ileri sürülebilecek irade fesadı halleridir. Bu durumda anlaşmaya varılan hususlarla ilgili olarak bu sözleşmenin iptali TBK (m.30 vd., m.39) hükümleri çerçevesinde talep edilerek dava açılabilir. Elbette anlaşma belgesinin ehliyetsizlik, emredici hukuk kurallarına, kamu düzenine, ahlaka, kişilik haklarına ve şekle aykırılık gibi sebeplerle mutlak butlanla sakatlanması da düşünülebilir. Böyle bir durumda butlanın tespiti mahkemeden istenebilir. Bu anlamda, TBK'nun 27. maddesindeki kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkansız olan sözleşmelerin kesin hükümsüzlüğüne dayanılabilir. Aşırı yararlanmanın koşulları varsa bu konuda da mahkemede dava açılabilir (TBK m.28). İkinci ihtimal, arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşmaya varılması durumunda düzenlenen anlaşma belgesinin sahteliğinin ileri sürülmesidir." İzmir BAM 9. HD, 21.10.2019, E. 2019/2343, K. 2019/1223 (Badur, "Anlaşma Belgesi", 69, dn 51).

⁶² Tanrıver, *Arabuluculuk*, 139; Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 22; Kekeç, *Temel Aşamalar ve Taktikler*, 203; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku*, 797; Atalı, "Sorunlar", 145; Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 94; Eminoğlu ve Erdoğan, *İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk*, 82; Badur, "Anlaşma Belgesi", 70; Baş, "Anlaşma Belgesinin İptali", 182; Taşpolat Tuğsavul, *Arabuluculuk*, 198; Kazmaz Tepe, "Yargılama Usûlü", 128; Mustafa Gökso, *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları*, 69; Gündoğdu, "Bazı Düşünceler", 875; Bahadır, *Hak Arama Hürriyeti*, 178; Çiçek, *Zorunlu Arabuluculuk*, 138.

tarafının anlaşma belgesinde yer verdiği uyuşmazlıklar değil, anlaşma belgesinde yer alan iradenin oluşumundaki sakatlıktır. Bu nedenle, HUAK m.18/5 kapsamında dava açma yasağı söz konusu durumda geçerli değildir⁶³. Anlaşma belgesinin geçersizliğine karar verilmesi üzerine ise, uyuşmazlık dava konusu yapılabilir⁶⁴.

Dava açma yasağının istisnalarından bir diğeri, aşırı yararlanma hâlidir. Aşırı yararlanma, taraflardan birinin, diğer tarafın zor durumda kalmasından, deneyimsizliğinden ya da düşüncesizliğinden faydalanarak sözleşmedeki edimler arasında açık orantısızlık yaratılmasıdır⁶⁵. Doktrinde bir görüşe göre⁶⁶, aşırı yararlanmanın bir tarafın zor durumda kalmasından düşüncesizliğinden veya deneyimsizliğinden yararlanarak gerçekleşmesi gerekir. Arabulucunun görevini gereği gibi yerine getirmesi hâlinde, böyle bir durum ortaya çıkmaz. Arabulucu, tarafı gerektiğinde vekilden yararlanması hususunda uyarır. Bu nedenle, anlaşma belgesinde aşırı yararlanmanın söz konusu olması mümkün değildir. Kanaatimizce olması gereken bakımından değerlendirme yapıldığında bu sonuca ulaşmak mümkündür. Ancak arabulucunun görevini gereği gibi yapmaması hâlinde, aşırı yararlanma durumunun ortaya çıkması ihtimâlî vardır. Bu durum, arabulucunun sorumluluğunu doğursa dahi, arabulucunun sorumluluğuna gidilmesi ile anlaşma belgesinin aşırı yararlanma nedeniyle iptal edilmesi birbirinden farklı durumlardır. Bu nedenle, doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere⁶⁷, aşırı yararlanma sebebiyle anlaşma belgesinin iptal edilmesi yoluna gidilebilir.

Anlaşma belgesinin geçersizliği ve sahteliği ileri sürülerek de dava açılması mümkündür⁶⁸. Aynı şekilde, anlaşma belgesinin emredici hukuk kurallarına, kamu düzenine, ahlaka, kişilik haklarına aykırı olduğu, ehliyetsizlik ve şekle aykırılık sebebiyle kesin hükümsüz olması hâlinde kesin hükümsüzlüğün tespiti için mahkemeye başvurulabilir⁶⁹.

Anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belgeye dönüşmeden önce, uyuşmazlığın tarafının yükümlülüklerini yerine getirmemesi hâlinde dava açılıp açılmayacağı-

⁶³ Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 94; Büyükcay, *Anlaşma Belgesi*, 119.

⁶⁴ Eminoğlu ve Erdoğan, *İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk*, 82.

⁶⁵ Baş, "Anlaşma Belgesinin İptali", 183; Karaca Öz, "Anlaşma Belgesinin İptali", 1415.

⁶⁶ Büyükcay, *Anlaşma Belgesi*, 304.

⁶⁷ Erdoğan ve Cömert, "Hukuki Çareler", 45; Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 94; Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 22; Badur, "Anlaşma Belgesi", 70; Kazmaz Tepe, "Yargılama Usûlü", 128; Karaca Öz, "Anlaşma Belgesinin İptali", 1409; Baş, "Anlaşma Belgesinin İptali", 183; Göksu, *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları*, 69. "... Somut olayda taraflar arasında düzenlenen arabuluculuk tutanağındaki edimler arasında aşırı nispetsizlik hali bulunmakla arabuluculuk tutanağınının 6098 sayılı Yasa'nın 28. maddesi hükümleri gereği gabin nedeniyle de iptali gerekmiştir", Ankara BAM 9. HD, 14.03.2023, E. 2023/6, K. 2023/935, (Legalbank, Erişim Tarihi: 22.02.2024). Aşırı yararlanma sebebiyle anlaşma belgesinin iptali hakkında ayrıca bkz. Karaca Öz, "Anlaşma Belgesinin İptali", 1420 vd.

⁶⁸ Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 227; Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 3, 22; Atalı, "Sorunlar", 145; Badur, "Anlaşma Belgesi", 70; Bahadır, *Hak Arama Hürriyeti*, 178; Büyükcay, *Anlaşma Belgesi*, 119.

⁶⁹ Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 22.

nın değerlendirilmesi gerekir. Doktrinde bir görüşe göre⁷⁰, alacaklı anlaşma belgesi gereğince yükümlülüklerin yerine getirilmemesi üzerine anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilmesi için sulh hukuk mahkemesine başvurmalıdır. Böyle bir durumda, anlaşma belgesine dayanarak ilamsız icra takibi yapılması ve takibe itiraz üzerine ise itirazın iptali davası açılmasında hukukî yarar yoktur. Aynı şekilde alacaklının ifa amacıyla doğrudan eda davası açmasında hukuki yararı bulunmamaktadır. Diğer görüşe göre⁷¹, anlaşma belgesinde yer alan edimlerin ifa edilmemesi hâlinde dava açılıp açılmayacağı anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi alınıp alınmamasına göre belirlenmelidir. İcra edilebilirlik şerhi alınmışsa veya Kanun'da öngörülen hâllerde bu şerh alınmasa dahi, anlaşma belgesi ilam niteliğinde belge sayılacağı için ilamlı icra takibi yapılabilir. Bu nedenle, söz konusu hâllerde dava açılmasında hukukî yarar yoktur. Buna karşılık icra edilebilirlik şerhi alınmamışsa ve anlaşma belgesi ilam niteliğinde belge niteliğine sahip değilse dava açmak mümkün olmalıdır. Kanaatimizce de anlaşma uyarınca edimlerin ifa edilmemesi hâlinde, şayet anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi alınmamışsa veya Kanun uyarınca anlaşma belgesi ilam niteliğinde belge vasfına sahip olamamışsa dava açılabilir. Zira dava açma yasağı, doğrudan ilamlı icra takibine başvurma imkânı varken, tarafların aralarında çözmüş olduğu uyuşmazlığı yeniden mahkeme önüne getirmesini engelleme amacına hizmet eder. İlam niteliğinde belge vasfını taşımayan bir anlaşma belgesine dayanarak ise ilamlı takip yapılması mümkün değildir.

C. ANLAŞMA BELGESİ DÜZENLENMEYEN HÂLLERDE DAVA AÇMA YASAĞININ UYGULANABİLİRLİĞİ

1. Geçerli Bir Anlaşma Belgesinin Mevcut Olmaması Bakımından

Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz (HUAK m.18/5). Dava açma yasağının söz konusu olabilmesi için arabuluculuk faaliyeti sonucunda düzenlenen, anlaşmaya varılan hususların açık ve net bir şekilde yer aldığı, arabulucu, taraflar veya avukatları tarafından imzalanmış olan anlaşma belgesinin bulunması gerekir⁷². Diğer bir ifade ile dava açma yasağı, ancak geçerli bir şekilde düzenlenmiş anlaşma belgesinin mevcut olması hâlinde söz konusu olmaktadır. Bu nedenle, anlaşma belgesinin hiç düzenlenmemiş olması veya belirli unsurları bünyesinde barındırmadığı için geçerli bir anlaşma belgesi olarak nitelendirilemeyen bir belgenin mevcut olması hâlinde dava açma yasağı geçerli olmaz⁷³.

⁷⁰ Büyükay, *Anlaşma Belgesi*, 120-121.

⁷¹ Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 229. Aynı yönde ayrıca bkz. Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 24.

⁷² Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 17.

⁷³ Karaca Öz, "Anlaşma Belgesinin İptali", 1410; "... usulüne uygun bir arabuluculuk başvurusunun ve görüşmesinin yapılmadığı gibi mevzuat hükümleri çerçevesinde arabuluculuk anlaşma belgesinin düzenlenmediği sonucuna varılmaktadır. Tüm bu tespitler karşısında; dava tarihi itibarıyla

Anlaşma belgesinin düzenlenmesi kural olarak tarafların takdirindedir. Taraflar, aralarında yapmış oldukları anlaşmayı yazıya dökmemeyi tercih edebilir. Tarafların arabuluculuk süreci sonunda anlaşmaya varmalarına rağmen bunu yazılı hâle getirmemeleri durumunda, yapılan anlaşma bağlayıcı değildir⁷⁴. Anlaşma belgesinin mevcut olmaması, arabuluculuk sürecinin anlaşamama ile sonuçlanması anlamına gelir ve taraflar yargı yoluna başvurabilir⁷⁵.

2. Son Tutanağın İçeriği Bakımından

Arabuluculuk faaliyeti sonunda tarafların anlaştıkları, anlaşmadıkları veya arabuluculuk faaliyetinin nasıl sonuçlandığı bir tutanak ile belgelendirilir (HUAK m.17/2). Arabuluculuk faaliyeti sonucunda arabuluculuk son tutanağının düzenlenmesi zorunludur. Ancak anlaşma belgesi bakımından her durumda böyle bir zorunluluk söz konusu olmadığından, tarafların aralarındaki uyuşmazlıklar üzerinde anlaşmaya varmalarına rağmen anlaşma belgesi düzenlenmemiş olması ihtimâl dâhilindedir.

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu m.18'in gerekçesinde arabuluculuğun anlaşma ile sonuçlanması hâlinde, faaliyetin sonunda tutulan tutanağın bir anlaşma belgesi niteliğinde olduğu belirtilmiştir⁷⁶. Kanaatimizce, bu tespit her zaman doğru sonuç doğurmaz. Taraflar anlaşma belgesi düzenlemek yerine aralarındaki anlaşmanın içeriğinin son tutanağa eklenilmesini isteyebilir. Nitekim Kanun'da arabuluculuk faaliyeti sonunda düzenlenen son tutanağa, faaliyetin sonuçlanması dışında hangi hususların yazılacağına tarafların karar vereceği düzenlenmiştir (HUAK m.17/3). O hâlde, anlaşma belgesinde yazabilecek hususların arabuluculuk son tutanağına geçirilmesine bir engel bulunmamaktadır⁷⁷. Böyle bir durumda madde gerekçesindeki ifadenin yerinde olduğu söylenebilir. Ancak arabuluculuk son tutanağında sadece tarafların hangi uyuşmazlıkları müzakere ettikleri ve hangi uyuşmazlıklar üzerinde anlaşmaya varıldığı yer alıyorsa, düzenlenen arabuluculuk son tutanağının anlaşma belgesi sayılmasına imkân yoktur. Zira anlaşma belgesinin fonksiyonu sadece tarafların hangi uyuşmazlıklar

---

taraflar arasında 6325 sayılı Kanun hükümleri dikkate alındığında, yapılan işlemler geçerli ihtiyari arabuluculuk faaliyeti olarak nitelendirilemez. Kanun hükümlerine göre usulüne uygun bir başvuru olmadığı, arabuluculuk görüşmelerinin hiç yapılmadığı ve mevzuat hükümleri çerçevesinde usulüne uygun, geçerli bir tutanak düzenlenmediği ... dikkate alınarak, davaya konu ihbar ve kıdem tazminatı ile yıllık izin ücreti yönünden işin esasına girilerek sonuca gidilmesi gerekirken, hukuken geçerli bir anlaşmanın varlığı kabul edilerek "arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılan konularda dava açılmayacağı" yönündeki gerekçeyle davanın usulden reddi hatalı olup...", Yargıtay 9. HD, 11.06.2019, E. 2019/3695, K. 2019/13041 (Legalbank, Erişim Tarihi: 22.02.2024).

⁷⁴ Akan, *Arabuluculuk*, 133.

⁷⁵ Akan, *Arabuluculuk*, 133; Karaca Öz, "Anlaşma Belgesinin İptali", 1410.

⁷⁶ Gerekçe için bkz. <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D24/Y2/T1/WebOnergeMetni/b210f9e6-294d-4603-8179-1be38025af41.pdf>, Erişim Tarihi: 13.02.2024.

⁷⁷ Aynı yönde bkz. Badur, "Anlaşma Belgesi", 55; İlhan, *Arabuluculuk Sözleşmesi*, 254; Özekes, *Pekcanitez Usûl*, 2843; Çelikoğlu, "Arabuluculuk Yoluna Başvurulması", 705.

üzerinde anlaşmaya vardıklarını belirlemek değildir. Bu anlaşmanın içeriğinin ve kapsamının ne olduğu, edimlerin ne şekilde yerine getirileceği gibi hususlarında anlaşma belgesinde yer alması gerekir. Bu nedenle arabuluculuk son tutanağında taraflar arasında anlaşma sağlanan hususların belirtilmiş olması tek başına bir anlam ifade etmez.

Arabuluculuk süreci sonunda tarafların anlaşmaya varmalarına rağmen ayrı bir anlaşma belgesi düzenlenmemesi ve arabuluculuk son tutanağında sadece müzakere edilip anlaşmaya varılan uyuşmazlıkların belirtilmesi dava açma yasağı bakımından değerlendirilmelidir. Kanaatimizce Kanun'da yer alan "üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz" ifadesinin dar yorumlanmaması gerekir. Diğer bir ifade ile, arabuluculuk son tutanağında tarafların anlaşmaya varmış oldukları uyuşmazlıkların belirtilmiş olması, dava açma yasağının geçerliliği bakımından tek başına yeterli olmamalıdır. Zira dava açma yasağı, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı çözmeleri üzerine bunun yeniden mahkeme önüne getirilmemesini amaçlar. Oysa taraflar, arabuluculuk son tutanağına göre anlaşmaya varmış olarak görünseler dahi, bu anlaşmanın içeriği, kapsamı, edimlerin ne zaman ve nasıl ifa edileceği gibi pek çok husus bakımından açıklık mevcut değildir. Dolayısıyla taraflar arasında birçok yeni ihtilaf konusu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, söz konusu durumlarda, edimler ifa edilmediği sürece, taraflar şeklen anlaşmış olsalar dahi düzenlenen son tutanağın anlaşamama son tutanağı olarak kabulü gerekir. Tarafların anlaşmanın içeriği ve ifasına yönelik ihtilaf yaşaması hâlinde, dava açma yasağı geçerli olmaz.

Gelinen noktada üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise, tarafların üzerinde anlaşma sağladığı uyuşmazlıkların arabuluculuk son tutanağında eksik olarak gösterilmesi ve anlaşma sağlanan hususlara ilişkin anlaşma belgesi düzenlenmemesidir. Tarafların üzerinde anlaşmış oldukları uyuşmazlıkların son tutanakta eksik gösterilmesi hâlinde, düzenlenmiş bir anlaşma belgesi olmadığından bu uyuşmazlıklar bakımından dava açma yasağı geçerli olmaz. Burada bir ayırım yapılması gerekir. Arabuluculuk son tutanağında müzakere edilen hususlar tam olarak yer almasına rağmen anlaşma sağlanan hususlar eksik olarak belirtilmişse, esasen anlaşma sağlanmış ancak yazılmamış uyuşmazlıklar bakımından anlaşma sağlanmadığı kabul edilmelidir. Son tutanakta müzakere edildiği belirtildiği için geçerli bir arabuluculuk süreci yürütülmüş olur. Bunun üzerine başvuru taraf davasını açabilir. Arabulucunun, anlaşma sağlanan uyuşmazlıkların müzakere edildiğini ve bunlar üzerinde tarafların anlaşmış olduğunu son tutanağa yazmaması hâlinde ise, taraflar anlaşma sağlamış olsalar dahi, anlaşma belgesi düzenlenmediğinden ve arabuluculuk son tutanağında bu uyuşmazlıkların müzakere edildiği yazmadığından, geçerli bir arabuluculuk sürecinin yürütülmediği kabul edilmelidir. Bu nedenle, başvurunun bu uyuşmazlıklar için yeniden arabuluculuk başvurusu yapması gerekir.

3. Hak Arama Özgürlüğü Bakımından

Tarafların anlaşmaya varmalarına rağmen anlaşma belgesi düzenlenmemiş olmaları, anlaşma uyarınca yükümlülük altına giren tarafın, yükümlülüğünü yerine getirmemesi hâlinde, diğer tarafın hakkının tehlikeye girmesi söz konusu olabilir. Bu nedenle, arabuluculuk sürecinin tarafların anlaşmasıyla sonuçlanması üzerine, son tutanak anlaşma olarak düzenlense dahi, anlaşma belgesinin düzenlenmemesi hâlinde dava açma yasağı geçerli olmaz. Şayet anlaşma belgesi düzenlenmemesine rağmen son tutanakta anlaşma sağlandığı belirtilen hususlarda dava açılmayacağı kabul edilirse, yükümlülüğünü yerine getirilmemesi hâlinde tarafın mahkemeye başvurması engellenmiş olur. Ayrıca mevcut bir anlaşma belgesi olmadığı için icra edilebilirlik şerhi alamayan taraf ilamlı icra takibi de yapamaz. O hâlde, böyle bir durumda dava açma yasağının geçerli olduğunun kabul edilmesi, hak arama özgürlüğünün ihlâl edilmesi anlamına gelir⁷⁸. Dava açma yasağı ise, hak arama özgürlüğünü engelleyen bir yasak olarak kabul edilemez⁷⁹.

Taraflar anlaşma sağlamış oldukları hususlarda anlaşmanın gerekleri yerine getirilmemesi hâlinde, şayet para alacağı söz konusu ise ilamsız icra takibi yapılabilirler. Zira ilamsız icra takibi, para alacakları söz konusu olduğunda başvurulabilen bir takip yoludur. Alacaklının elinde herhangi bir belge bulunmasına gerek olmaksızın bu takip yoluna başvurulabilir⁸⁰. Ancak anlaşma belgesi düzenlenmemiş olması bu ihtimâlde de sorun teşkil eder. Borçlu ödeme emrine itiraz ederse, alacaklının ya icra mahkemesinden itirazın kaldırılmasını istemesi ya da genel mahkemelerde itirazın iptali davası açması gerekir. Borçlunun itirazının kaldırılması için sadece İcra ve İflâs Kanunu'nda öngörülen belgelere dayanılabilir⁸¹. Arabuluculuğa başvuran tarafın önceden bu belgelerden birine sahip olmaması hâlinde itirazın kaldırılması yolundan bir sonuç alması mümkün değildir.

Gelinen noktada dava açma yasağının geçerli bir anlaşma belgesi düzenlenmesi ve bu belgenin ilam niteliğinde belge sayılması⁸² hâlinde geçerlilik kazanacağını, son tutanakta, üzerinde anlaşma sağlandığı belirtilen hususların dava açılmasına engel olmayacağını belirtmek gerekir. Zira anlaşma belgesi mevcut olmamasına rağmen anlaşma son tutanağından hareketle anlaşma sağlanan hususlarda dava açılmayacağını kabulü, alacaklı konumunda olan tarafın hakkını aramasına engel teşkil ettiği için hak arama özgürlüğüne açıkça aykırıdır.

⁷⁸ Aynı yönde bkz. Eminoğlu ve Erdoğan, *İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk*, 73.

⁷⁹ Akkan, "Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", 3; Tanrıver, *Arabuluculuk*, 137-138; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Medenî Usûl Hukuku*, 649; Ermenek, *Zayıf Tarafın Korunması*, 227; Ekmekçi, Özkes, Atalı ve Seven, *Arabuluculuk*, 113. Dava açma yasağının hak arama özgürlüğünü ihlâl etmediğine ilişkin bkz. Bahadır, *Hak Arama Hürriyeti*, 174.

⁸⁰ Pekcanitez, Atalay, Sungurtekin Özkan ve Özkes, *İcra ve İflâs Hukuku*, 93; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *İcra ve İflâs Hukuku*, 152.

⁸¹ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *İcra ve İflâs Hukuku*, 234.

⁸² İlâm niteliğinde belge sayılmayan anlaşma belgesi mahkeme dışı sulh olarak kabul edilir. Mahkeme dışı sulhe dayanarak dava açılmayacağını kabul edilmesi ise hak arama özgürlüğüne aykırıdır (Tanrıver, *Arabuluculuk*, 137-138).

SONUÇ

Arabuluculuk sürecinde uyuşmazlıkların, tarafların kendi aralarında yapacağı anlaşma ile sona erdirilmesi amaçlanır. Taraflar, uyuşmazlık konuları üzerinde sözlü olarak da anlaşma sağlayabilirler. Zira taraflar arasında yapılacak anlaşma kural olarak şekle tâbi değildir. Nitekim Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu m.18/1 hükmünden de anlaşılacağı üzere tarafların arabuluculuk sürecinde anlaşması hâlinde bir anlaşma belgesi düzenlemesi kural olarak zorunlu değildir.

Tarafların müzakereler sonunda anlaşmaya varmaları hâlinde bir anlaşma belgesi düzenlenmesi büyük önem taşır. Zira anlaşma hükümlerinin yazılı hale getirilmemesi pek çok problemin ortaya çıkmasına neden olabilir. Anlaşma belgesinin düzenlenmemesi hâlinde, tarafın hangi yükümlülükleri, ne zaman ve ne şekilde ifa edeceği hususunda ihtilaf çıkması ihtimâl dâhilindedir. Ayrıca, edimlerin ifası sırasında veya ifa edilmemesi hâlinde anlaşmanın kapsamı ve içeriğinin açık ve kesin bir şekilde belirlenmesi mümkün olmaz.

Anlaşma belgesi düzenlenmemiş olması, anlaşma uyarınca alacaklı olan tarafın bazı imkânlardan mahrum kalmasına neden olur. Alacaklı taraf, anlaşma belgesi düzenlenmemesi hâlinde, anlaşmaya icra edilebilirlik şerhi alarak ilam niteliğinde belge vasfını kazandıramaz. Ayrıca böyle bir durumda, alacaklının elinde ilam niteliğinde belge olmadığı için ilamlı icra takibi yapabilmesi de mümkün olmaz. Bu durum ise, davaya kıyasen daha hızlı bir şekilde sonuç aldığı hâlde, alacaklıyı dezavantajlı duruma getirir. O hâlde, arabuluculuk süreci sonunda tarafların anlaşması hâlinde, anlaşmanın hükümlerini içeren bir anlaşma belgesi düzenlenmesinde fiilî bir zorunluluk bulunmaktadır.

Arabuluculuk faaliyeti sonunda tarafların anlaştıkları, anlaşamadıkları veya arabuluculuk faaliyetinin nasıl sonuçlandığı bir tutanak ile belgelendirilir. Arabuluculuk son tutanağına, faaliyetin sonuçlanması dışında hangi hususların yazılacağına taraflar karar verebilir. Taraflar, müzakereler sonucunda anlaşmaya varmışlar ise, anlaşmanın kapsam ve içeriğinin ayrı bir anlaşma belgesi yerine son tutanakta düzenlenmesini tercih edebilirler. Böyle bir durumda arabuluculuk son tutanağı, anlaşma belgesi niteliğine sahip olur.

Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz. Bu durum, “dava açma yasağı” olarak nitelendirilmektedir. Dava açma yasağının söz konusu olabilmesi, her şeyden önce bir anlaşma belgesinin mevcut olmasını gerektirir. Anlaşma belgesi düzenlenmemesi hâlinde, anlaşma son tutanağı düzenlense dahi, dava açma yasağı geçerli olmaz. Zira aksinin kabul edilmesi hak arama özgürlüğüne aykırılık teşkil eder.

KAYNAKÇA

- Akan, Pınar. *Arabuluculuk ve Deniz Hukuku'na İlişkin İhtilaflarda Uygulanması*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2013.
- Akkan, Mine. “Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20, S. 2 (2018): 1-31.
- Alexander, Nadja. “Mediation in Practise: Common Law and Civil Law Perspectives Compared”, *International Trade and Business Law Annual* Vol. 6, (2001): 1-18.
- Arslan, Ramazan, Yılmaz, Ejder, Taşpınar Ayvaz, Sema ve Hanağası, Emel. *İcra ve İflâs Hukuku*. 8. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Atalı, Murat, Ermenek, İbrahim ve Erdoğan, Ersin. *Medeni Usûl Hukuku*. 6. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.
- Atalı, Murat. “Zorunlu Arabuluculuğun Yargılama Hukuku Bakımından Ortaya Çıkardığı Sorunlar”, *Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2018: 137-154.
- Aydın, İsmail. *Ticari Davalarda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Azıklı Arslan, Betül. *Medeni Usul Hukuku Açısından Zorunlu Arabuluculuk*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2018.
- Badur, Emel. “Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Borçlar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Y. 9, S. 18, Aralık (2021): 49-87.
- Bahadır, N. Tuğçe. *Hak Arama Hürriyeti Perspektifinden Arabuluculuk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Baş, Seda. “6325 Sayılı Kanun ile Öngörülen Dava Açma Yasağının Bir İstisnası Olarak Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin İptali”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13, S. 1 (2022): 176-189.
- Brown, Henry ve Marriot, Arthur. *ADR Principles and Practice*. 2. Baskı, London: Sweet & Maxwell, 1999.
- Büyükkay, Ferhat. *Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Çelikoğlu, Cengiz Topel. “6325 Sayılı HUAK’a Göre Arabuluculuk Yoluna Başvurulması ve Çözüm Anlaşmasının Mahkeme ve İcra Usulleri ile İlişkisi”, *Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan*, Cilt 1, Ankara: Yetkin Yayınları, (2014): 669-723.
- Çiçek, Mustafa, *İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk*. 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Ekmekçi, Ömer, Özekes, Muhammet, Atalı, Murat ve Seven, Vural. *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk*. 2. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Eminoğlu, Cafer ve Erdoğan, Ersin. *Ticari Uyuşmazlıklarda İhtiyari ve Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Erdoğan, Ersin ve Cömert, Büşra. “Arabuluculuk Sonunda Hazırlanan Anlaşma Belgesinin Hukuki Niteliği ve Anlaşma Belgesine Karşı Başvurulabilecek Hukuki Çareler”, *Terazi Hukuk Dergisi* 13, S. 138 (2018): 27-47.

- Ermenek, İbrahim. *Arabuluculuk Sürecinde Zayıf Tarafın Korunması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Göksu, Mustafa. *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Tahkim*. 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Gündoğdu, Süleyman Burak. “Kira Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Arabuluculuk Uygulaması Üzerine Bazı Düşünceler”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, S. 2 (2023): 851-880.
- İlhan, Onur. *Arabuluculuk Sözleşmesi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Karaca Öz, Ayşe. “Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Aşırı Yararlanma Sebebiyle İptali”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, S. 2, Aralık (2023): 1406-1428.
- Kazmaz Tepe, Büşra. “Arabuluculuk Anlaşma Belgesine İlişkin İcra Edilebilirlik Şerhi Taleplerinde Yargılama Usûlü”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, Y. 5, S. 1 (2018): 125-150.
- Kekeç, Elif Kısmet. *Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*. 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- Koçyiğit, İlker ve Bulur, Alper. *Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk*. Ankara: Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayını, 2019.
- Korkmaz, Cansu. “Davaların Yığılmasında Dava Şartı Arabuluculuk İncelemesi”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Y. 7, S. 2 (2022): 1365-1406.
- Korkmaz, Fahrettin ve Kıyak, Emre. “7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunuyla 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununda Getirilen Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 4, S. 1, Haziran (2018): 31-56.
- Kurt Konca, Nesibe ve Badur, Emel. “Taşınmazın Aynına İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y. 14, S. 56, Ekim (2023): 539-568.
- Oberhammer, Paul, Domej, Tanja ve Haas Ulrich. *ZPO Schweizerische Zivilprozessordnung*. Zürich: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013.
- Odaman, Serkan. “Arabuluculuk Tutanağına İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesine İlişkin Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 19, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, Özel Sayı (2017): 1753-1766.
- Özekes, Muhammet ve Atalı, Murat. “7036 Sayılı Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine Eleştiri, Değerlendirme ve Öneriler”, *Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine Toplantısı* (23 Aralık 2017), İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018: 41-122.
- Özekes, Muhammet. *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*. 15. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Pekcanitez, Hakan, Atalay, Oğuz ve Özekes, Muhammet. *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*. 11. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Pekcanitez, Hakan, Atalay, Oğuz, Sungurtekin Özkan, Meral ve Özekes, Muhammet. *İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı*. 9. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Spühler, Karl, Tenchio, Luca ve Infanger, Dominik. *Basler Kommentar Schweizerische Zivilprozessordnung*. 3. Auflage, Zürich: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2017.

- Tanrıver, Süha. *Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk*. 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Taşpolat Tuğsavul, Melis. “Arabuluculuk Faaliyeti Sonunda Varılan Anlaşmanın Hukuki Niteliği”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1 (2019): 333-379.
- Taşpolat Tuğsavul, Melis. *Türk Hukukunda Arabuluculuk*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2012.
- Yazıcı Tıktık, Çiğdem, *Arabuluculukta Gizliliğin Korunması*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013.

İnternet Kaynakları

- Erişim Tarihi: 13.02.2024, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D26/Y2/T1/WebOnergeMet/ni/eae5f699-d297-49cc-8405-64435805a0f3.pdf>.
- Erişim Tarihi: 13.02.2024, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D24/Y2/T1/WebOnergeMet/ni/b210f9e6-294d-4603-8179-1be38025af41.pdf>.
- Erişim Tarihi: 22.02.2024, Legalbank.